БЪЛГАРСКОТО ОПЪЛЧЕНИЕ

Участници от Сливенска област в
Руско-турската война 1877-1878 г.

„И ДНЕС ЙОЩ БАЛКАНЪТ!"

ЮБИЛЕЕН ВЕСТНИК

Регионален исторически музей – Сливен, Държавен архив – Сливен

ОСВОБОЖДЕНИЕТО

Александър II – император на Русия 1855-1881 г.

Въз основа на планове и предложения от висши военни, през есента на 1876 г. на съвещание при император Александър II, е взето окончателното решение за сформиране на Българското опълчение. Първият документ за създаването му е Приказ на императора от 7 януари 1877 г., издаден в Кишинев. Опълчението, като специално бойно формирование, е утвърдено и със специална Заповед на главнокомандващия Дунавската руска армия на Балканите от 17 април 1877 г. От императора са одобрени и съответните „Правила за създаване на Българското опълчение". Назначеният за командир генерал-лейтенант Николай Г. Столетов има за задача „да организира няколко български дружини, които биха послужили като ядро за по-нататъшното развитие на Българското опълчение."

Стотици хиляди български патриоти в емиграция, преселници от Бесарабия, както и от поробеното ни Отечество се записват доброволци с ентусиазъм. Първите опълчески части се създават в Кишинев, впоследствие в Плоещ, където в 6 дружини са зачислени общо 7 526 души. След преминаването на река Дунав се създават нови 6 дружини, наречени Второ опълчение, като общият числен състав надхвърля 10 000 души доброволци; дружините са групирани в три бригади. Като начален вариант относно целите на бойното формирование се налага становището на началника щаба на Действащата руска армия ген. А.А.Непокойчицки, че опълченците не трябва да участват в бойните действия, а да се използват само за охрана на освободените от руските войски български земи. В резултат на отпора на други руски генерали, излиза Заповедта на ген. Н. Столетов, където официално се съобщава:

„Българското опълчение се предназначава за съвкупни действия с руската армия против общия враг!"

БОЖІЕЮ МИЛОСТІЮ
МЫ, АЛЕКСАНДРЪ ВТОРЫЙ,
ИМПЕРАТОРЪ И САМОДЕРЖЕЦЪ
ВСЕРОССІЙСКІЙ,
ЦАРЬ ПОЛЬСКІЙ, ВЕЛИКІЙ КНЯЗЬ ФИНЛЯНДСКІЙ,

Манифестът за обявяването на Освободителната руско-турска война 1877-1878 г.

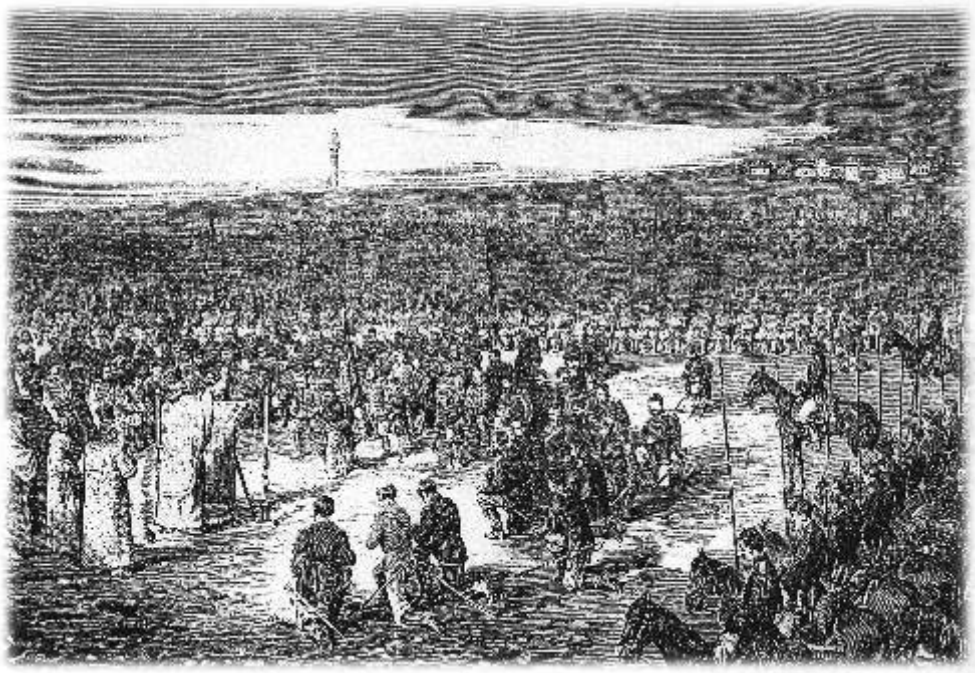

Дунавската руска армия през Освободителната война

„Идеята за Българското опълчение е умна, хубава и славна идея!

Българското опълчение – така ще се зове онази голяма дружина от български войници – е наредено с желанието на руския цар.

Началството на Българското опълчение е възложено официално и по висока царска заповед на генерала Николай Столетова, който е вече в Плоещ. Деятелният генерал Столетов изведнъж се потрудил да изнамери стан /лагер/ за своите подчинени юнаци.

Генерал Столетов завел със себе си всички офицери и подофицери, които ще се настанят над новосъбраните български опълченци.

Българското опълчение ще бъде облечено с особна униформа за първи път. Вече 6000 военни облекла са пристигнали. Пушки, пищови, фишеци – всичко е изобилно и на разположение на генерал Столетова. Освен това българското опълчение ще обема своето санитарно отделение, което ще бъде под управлението на г. Константина Бонева, който е свършил медицински курс в Московския университет.

Всички почти български доброволци, които бяха в Сърбия, които бяха разпръснати по разни места на Румъния и които бяха отишли в Русия, днес или са влезли в опълчението или са приготвени да влязат.

Непрестанно вече всеки ден се събират в Букурещ или идат из областите тук и отиват за Плоещ множество български ратници.

Един факт, който заслужава особно внимание, то е, че новозаписаните опълченци отиват весели, на драго сърце и решителни.

*Виждаме ги ний, когато тръгват с изражение на лицето, което показва готовност да си отмъстят. Някои от тях са накичени с цветя или простичко със зелена шума; понакрехнали си калпачетата и дружно тръгват напред. Когато се качат в трена, песни оглушават гарата… Те пеят български марш и този марш се свършва с шумни : **ура!***

В българското опълчение са навлезли досега българи от всички разреди.

В него вий ще намерите и търговци, които са напуснали своята търговия, и занаятчии, които са зарязали занаята си, и ученици, които са оставили училището си, и учители…

Ний видяхме малки момчета 15-16 – годишни, които изказваха желание да идат да се облекат във войнишко оръжие и да станат войници.Този случай доказва едно нещо: българското опълчение се състои от хора, решени да се бият. То не е войска, събрана насила. Не! То е доброволци, които се записват на драго сърце, за да идат да се бият с турчина; да си отмъстят, че нека и да паднат на бойното поле.

Това като е така, ний се надяваме, че всички българи, които искат в днешното време да помогнат на Отечеството си, ще се притекат на Плоеш…"

Из уводна статия на вестник Стара планина – 4 май 1877 г., Букурещ

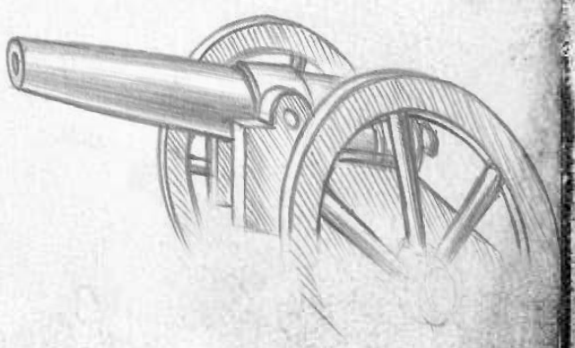

СЪЗДАВАНЕ НА БЪЛГАРСКОТО ОПЪЛЧЕНИЕ

Генерал-лейтенант Николай Григориевич Столетов, командир на Българското опълчение

Полковник Ефим Ефимович Ринкевич, началник щаб на Българското опълчение

„На сутринта момчетата бяха заведени накрай града [Плоещ], покрай реката Бузъу, където беше приготвено мястото за бъдещия лагер на Българското опълчение.

Тука ги облякоха,въоръжиха и почнаха редовно да ги обучават на военното изкуство. Военните занятия следваха редовно всеки ден – два пъти обучение и стрелба. Момчетата с напрегнато внимание слушаха всичко, което им се предаваше от руските инструктори по военната наука. Те горяха от желание, колкото се може по-добре да научат всичко онова, което ще способствува за успешния бой против угнетителя на тяхната родина, като се въодушевяваха от мисълта, че те скоро ще стъпят на българска земя, че пред тях стои път, добре познат на българския въстаник…

Из спомените на Манол Георгиев, опълченец от 4-та опълченска дружина

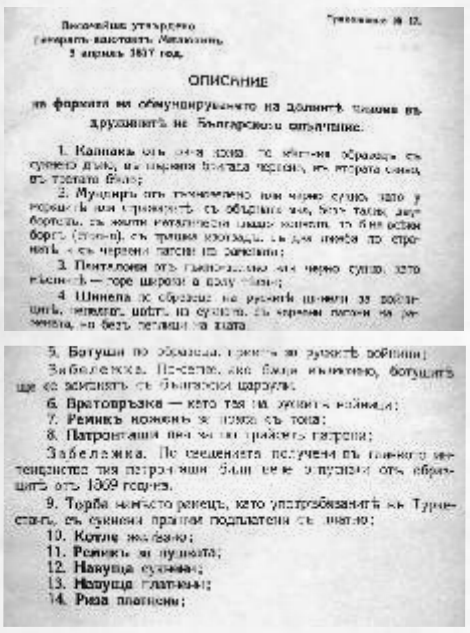

Високочайше утвърдено
генералъ-адютантъ Милютинъ
1 априлъ 1877 год.

Тритоблица № 12.

ОПИСАНИЕ

на формата на обмундирувването на долнитѣ чинове въ дружинитѣ на Българското опълчение.

1. Капакъ отъ [illegible] образецъ съ сукнено дъно, съ [illegible] бонтаца черешо, съ второта синя, съ [illegible] бонтаца бѣло;
2. Мундиръ отъ [illegible] черно сукно, като у [illegible] съ [illegible] борти, съ жълти [illegible] [illegible] борти (отвонъ), съ [illegible] [illegible] черешо [illegible];
3. Панталони отъ [illegible] черно сукно, като [illegible] — горе широки а долу [illegible];
4. Шинела по образецъ на руския шинели за войницитѣ, [illegible] [illegible] сукно, съ [illegible] [illegible] [illegible] безъ [illegible] на [illegible];
5. Батуши по образецъ [illegible] на рускитѣ войници;

Забележка. По-напрѣдъ, [illegible] [illegible], батушитѣ ще се замѣнятъ съ български царкули;

6. Вратопръзка — като тая на рускитѣ войници;
7. Ремикъ коженъ за [illegible] съ тока;
8. Патронташи [illegible] патрони;

Забележка. По [illegible] получени въ главното [illegible] тия патронташи [illegible] отъ образцитѣ отъ 1869 годинѣ.

9. Торба [illegible] ранецъ, като употрѣбяванитѣ въ Туркестанъ, съ сукнени [illegible] съ платно;
10. Котле желѣзно;
11. Ремикъ за пушката;
12. Навуща сукнени;
13. Навуща платнени;
14. Риза платнени;

— 422 —

15. Гащи долни отъ платно;
16. Ржавици сукнени;
17. Ржавици вълнени съ единъ пръстъ.

Забележка. Предметитѣ, показани въ точкитѣ 12, 13, 14, 15, 16 и 17 ще се даватъ само на тия войници, които имѣтъ нужда отъ тѣхъ. Поради това се предлага да се приготвятъ тия предмети само за половината отъ броя на войницитѣ.

Началникъ на главния щабъ:
Генералъ-адютантъ Графъ Хейденъ.

и. д. Дѣловодитель на комитета:
Капитанъ Шенкинъ.

Описание на опълченска униформа, утвърдено от генерал-адютант Д. А. Милютин, 1 април 1877 г.

Плоещ, 25 април 1877г.: „Днес пристигна тук нашият известен българин, руски капитан г. Райчо Николов. Той донесе 20 000 пушки „Шаспо”, 12 топа, 16 000 000 фишеци и 6 000 като облекла. Генерал Николай Столетов, началник на Българското опълчение, ще стигне наскоро. Той е тръгнал вече из Кишинев с шест български батальони и 6 ескадрона конница.”

Из дописка до вестник Стара планина от 28 април 1877 г.

Опълченците преминават системна военна подготовка под непосредственото командване на руски офицери. Въоръжени са със стрелково оръжие, френска иглена пушка система „Шаспо“, обр. 1866 г. с тесак. Едва след боевете при Шипка на опълчението са дадени посъвременните пушки „Крънка”. Снабдяването се поема от бюджета на Военното министерство и Московския славянски комитет.

През м. юли-август 1877 г. се създава и една конна сотня със задача да изпълнява разузнавателна роля при щаба на опълчението. Тези кавалеристи са въоръжени с пушки „Бердана” №1 и „Бердана” №2.

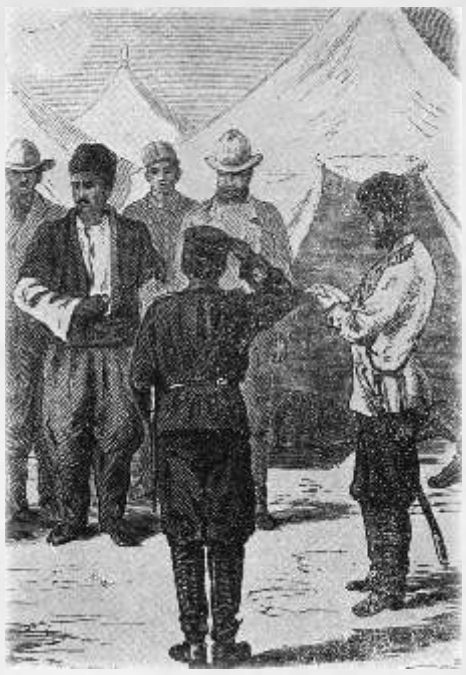

Дунавската армия – Приемане на доброволци в българската дружина в Плоещ В: Иллюстрированная хроника войны,СПб, т.I, 1877 г.

„В дружината се произвеждаха занятия, състоящи се от: гимнастика, маршировка, прикладка и прицелка, понякога фехтовка и ротно учение. За изучаване частите на пушката ни се раздадоха литографирани брошурки… Стрелбата се прекара цяла.

Никакви почивки почти не ни се даваха. От тъмно до тъмно се произвеждаше учение. Често пъти някои по-слабички момчета просто задрямваха сутрин над шинелите си, които сгъваха за учение, но пак с весели и засмени лица се учеха и никой път не се оплакваха.”

Из спомените на опълченеца Лазар Филипов от 1-ва дружина на Българското опълчение

„Векове се изминаха откак за последен път са се развели български знамена в редовете на свободните български дружини. Онези знамена потънаха в реки от кръв на Косово поле и ето сега пак над българските дружини се издига родното знаме. Отдалеч, през всичката руска земя, то е донесено от нас, Вам, като живо доказателство, че то Ви се дава, не от някое кътче на Русия, а от цялата руска земя…Нека то бъде залог за любовта на Русия към Вас!”

Из Обръщение към опълченците на П. В. Алабин, член на Думата /Градския съвет/ на град Самара.

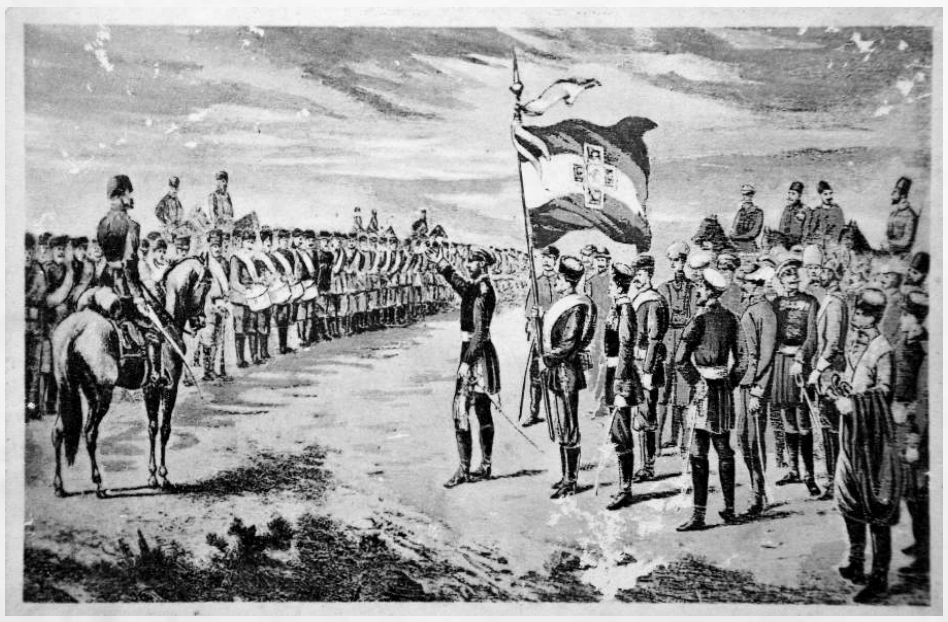

„Българската легия в Плоещ 1877 г. със Самарското знаме”. Пощенска картичка

Архимандрит Амфилохий

В началото на месец май 1877 г. Архимандрит Амфилохий е въздигнат в длъжност свещеник на цялото Опълчение.

Сливенецът **архимандрит Амфилохий** е бригаден свещеник /Първа бригада/ на Българското опълчение, който заедно със свещеника Петър Драганов от Търново освещават Самарското знаме. За това пише кореспондентът на „Всемирная илюстрация” в Плоещ Николай Каразин: „Знамето се донесе лично от кмета на Самара Кожевников и члена на градския съвет Алабин. Лагерът бе разположен на голямо зелено поле. Дружините стояха в гъсти колони в една линия.

Негово Величество Главнокомандващият пристигна в два и половина часа след обяд.

Тържествен молебен последва молитвената команда „Батальон на колене!”. Служиха българският архимандрит от Сливно и свещеника Петър Драганов от Търново – двамата забележителни с това, че неведнъж с оръжия в ръка са стояли начело на своите въстанали енориаши”.

„Братия мили българе,

Тази година благословена и щастлива, този ден благословен и знаменит, радвайте се зрители, гдето сте се събрали от всичките краища на Румънското княжество.

Мили братья българи!

Този ден благословен и знаменит, гдето сме го чакали от 477 години за Освобождението на милото ни отечество, дойде! И днеска виждаме преславно чудо: на Плоещкото поле да се служи божествен молебен над знамето на Св. Кирил и Методий, принесено подарък из Россия от град Самара на първата новосъставена българска войска.

Дано Всевишний даде, щото туй свято знаме да ся развява от края на Дунава в Тесалия до края…"

Из тържествената реч на архимандрит Амфилохий, произнесена след освещаване на Самарското знаме.

Самарското знаме е връчено на 3-та опълченска дружина. С него опълченците се сражават при Стара Загора, Шипка и Шейново.

Знамето на 4-та опълченска дружина, ушито в Горна Оряховица в навечерието на Априлското въстание 1876 г., също води дружината в нейния боен път. Знамената на другите опълченски дружини не вземат участие в боевете.

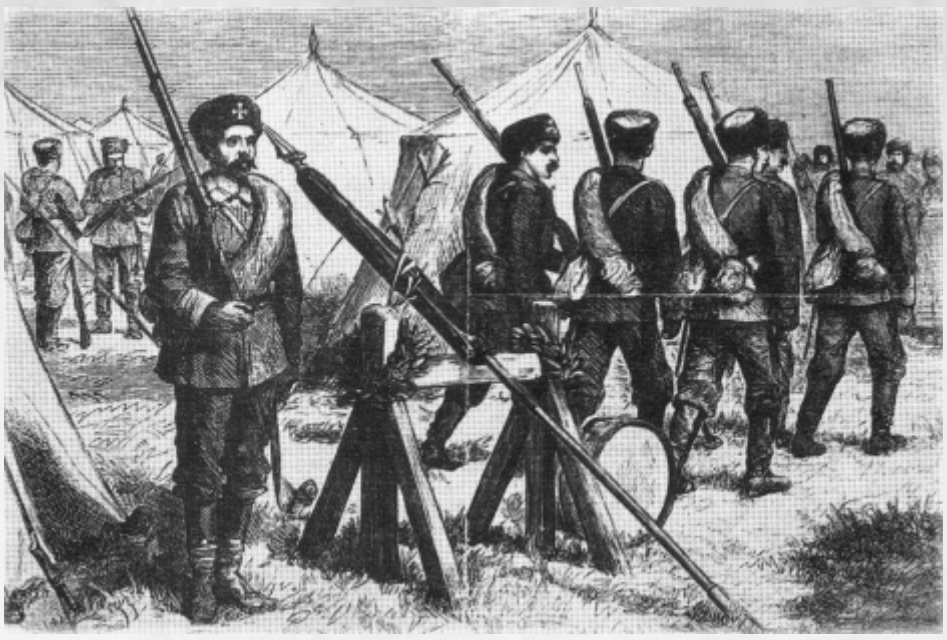

Дунавската армия – Българският караул при знамето
В: Иллюстрированная хроника войны, СПб, т.I, 1877 г.

СПОМЕН ЗА БЪЛГАРСКОТО ОПЪЛЧЕНИЕ

Българското опълчение преминава Дунава при Свищов. /Съвременна литография/

По неокончателни данни в състава на 12-те дружини и конната сотня на Българското опълчение, влизат 187 души опълченци, родени или живели след Освобождението в днешната Сливенска област. От тях 55 поборника са родени в град Сливен. Съизмеримо с другите южнобългарски райони сливенските опълченци са едни от най-многобройните. Мнозина от тях са наградени за храбростта и себеотрицанието си по време на сраженията при Стара Загора, Шипка, Шейново, Елена, Садово, Везенково...

Генерал-лейтенант
Йосиф Владимирович Гурко,
командир на Предния отряд на Руската армия на Балканския полуостров.

„Сюлейман паша със своята 45-хилядна армия, закалена в боевете с черногорците, все повече и повече се приближаваше към Стара Загора…

Наистина, немислимо беше сега да се отстъпи, следователно българските опълченци тук при Стара Загора трябваше да се кръстят „огнем и мечем". Тук те трябваше да възкресят войнствената слава на своите храбри прадеди и да покажат на света, че българският народ е достоен за по-добра участ…"

Из спомените на прапорщик Стефан Кисов, командир на рота от 3-та опълченска дружина

Трета опълченска дружина в боя при Стара Загора.
Френска гравюра.

Д-р Иван Панов /Карапанчев/
/ПГ „Д-р Иван Панов" Берковица/

Д-р Иван Панов /Карапанчев/ - лекар на 5-та опълченска дружина. Роден в Сливен 1834 г., учи в Котел при Сава Доброплодни, продължава образованието си в Одеса. След завършване на Военното училище става офицер в руската армия.

През 1862 г. взема участие в подготовката на Хаджиставревата буна. След разкриване на заговора е осъден на смърт, но по настояване на руските власти е освободен. През 1868 г. завършва медицина в Москва. По време на руско-турската война 1877-1878 г. постъпва като лекар в Българското опълчение и участва в боевете при Стара Загора, Шипка и Шейново. След Освобождението е военен лекар, директор на Военно-фелдшерското училище в София. По-късно е лекар във Видин и прави голямо дарение за училището в Берковица. Завършва живота си като лекар през 1894 г. в Кишинев.

„В неравния кръвопролитен бой при Стара Загора четирите дружини /3-та, 1-ва, 2-ра и 5-та/ се показаха по блестящ начин… Българите показаха, че могат да се бият и да умират като герои. Въз основа на опита, позволявам си да доложа, че от българина в кратко време може да стане отличен войник."

Из рапорт на ген. Н. Г. Столетов до Главното командване

„В това сражение се показахте такива герои, с които цялата руска армия може да се гордее… Вие сте ядрото на бъдещата българска армия"

Из Заповед на ген. Й. В. Гурко

„Българските опълченци изумиха дори русите със своята твърдост…ни един от тях не мръдна назад, докато не бяха обходени от трите страни…Цели турски батальони се обръщаха в бягство, когато някоя опълченска рота се хвърляше на нож!"

Ген. С. П. Зиков

„Българите надминаха всички очаквания – една шепа хора издържаха така дълго срещу такава огромна маса. Това не всяка войска е в състояние да направи. Чест и слава!"

Из вестник „Русский мир"

„Във време на битката [при Стара Загора] имаше и някои лични подвиги, от които ще опиша следующите…

Ефрейторът Л. Пеев, като видял, че лежащият до него Димитър Сяров, родом от Сливен, бил ударен в гърба от един куршум, който го изорал под кожа и жили чак до единия крак, побутнал бая си Димитър /така му той викал/ по главата и му казал, ако е жив да се измъкне, понеже турците са много и надали ще можем да ги прогоним и надвием. Бай му Димитър не отговорил от болки, но Пеев забележил, че Сяров чул и разбрал, че е жив, така щото, когато отстъпвали, той следил дали ще види Сярова, за да му помогне…Пеев, без да губи кураж, отстъпвал и следил за бая си Димитра, докато най-сетне го застигнал, тъкмо тогава, когато единият от двамата му другари, които го носили, бил заморен и искал да го остави. Дал той пушката, която вземал от полето на уморения, а сам се нагърбил да влачи Сярова, заедно с редника Витанова.”

Из спомените на Лазар Филипов от 1-ва дружина на Българското опълчение

Димитър Сяров – родолюбец, ратник за свободна и обединена България, свързва името си с най-значимите събития в края на XIX в. Той влиза в Българското опълчение с опита от национално-освободителните борби дотогава. След участието си в Сръбско - турската война 1876 г. заминава със стотици други българи в Румъния. Сливенецът се записва доброволец още в началото на сформиращите се опълчески дружини. На 28 април 1877 г. той е зачислен в 1-ва рота на 1-ва дружина. След лагера в Плоещ пътят на дружината е насочен съм Зимнич и Свищов. На 26 юни 1877 г. Димитър Сяров е сред опълченците, посрещнати в старата българска столица Търново.

За Димитър Сяров съдбоносна става битката при Стара Загора на 19 юли 1877 г., когато той е тежко ранен в гърба. Спасен на бойното поле от другарите си, сливенският опълченец е пренесен в лазарета, създаден в Девическия манастир в Казанлък. Не след дълго, с още незараснали рани, Сяров се връща в дружината си и участва в боевете при Шейново. В билета, издаден от командира на 1-ва дружина полк. Кесяков на 31 май 1878 г., е отбелязано, че Димитър Сяров е „уволнен с неизлечими рани”.

След Освобождението, наред с административните служби, които заема в Сливен, Димитър Сяров участва активно в движението за съединение на Източна Румелия с Княжество България. Той е член на Гимнастическото дружество „Лев”, на Тайния комитет за съединение и пр. В края на м. август 1885 г. някогашните сливенски опълченци Димитър Куртев, Димитър Сяров и Манол Георгиев се срещат с княз Александър I Батенберг на военните маневри в Шумен и го информират за предстоящата акция за съединението на българските земи от двете страни на Балкана.

Димитър Сяров умира на 28 септември 1896 г. с изпълнен дълг към Отечеството.

Георги Илиев Симеонов /Гаджал войвода/

Георги Илиев Симеонов /Гаджал войвода/- роден през 1811 г. в Котел, близък родственик на капитан Георги Мамарчев и на Г.С. Раковски. Неслучайно е наречен от съвременниците си „Войникът на века”, защото до преклонна възраст взема участие в поредица войни, завери, въстания: в Руско-турската война от 1828-1829г.; в подготовката на Велчовата завера от 1835 г., съвместно с вуйчо си кап. Мамарчев; в Браилските бунтове 1841 и 1842 г.; в Кримската война 1853-1856 г., в кампанията на руската армия в Кавказ; в Сръбско-турската война от 1876 г.; в Кресненско-Разложкото въстание от 1878 г., където е войвода на чета, действаща съвместно с четата на Стоян Карастоилов войвода; в защитата на святото ни дело – Съединението и Сръбско-българската война през 1885 г.; многобройни са четите, на които той е войвода, бродили в Балкана.

Само пет дни след обявяването на Освободителната руско-турска война 1877-1878 г. Гаджал войвода, вече на 66 годишна възраст, се записва в Българското опълчение. Сражава се геройски при Стара Загора и Шипка, където е ранен на два пъти.

В края на живота си, останал самотен, подава Прошение до Народното събрание за увеличаване на оскъдната му пенсия. За жалост неговата молба остава без последствие… Престарелият войвода все пак получава закрила от свой приятел, също бивш опълченец – Александър Николов; остава на неговите грижи до последния си ден – 1 декември 1895 г. в Русе.

БОЯТ ПРИ ШИПКА И ШЕЙНОВО

„На 9 август се почнаха вече ужасните сражения между турци и българи. От гърмежите на топове и пушки бе се заглушило цялото пространство на Шипченския проход. Тук опълченците се сражаваха като разярени лъвове. Те гледаха напреде си неприятеля, когото отдавна очакваха, и стреляха с най-голяма бързина и охота. Боят от час на час се ожесточаваше. Турците постепенно настъпваха по долините и на втория ден, 10 август се приближиха да самите позиции на опълченците, а от горната страна, откъм местността Бедек, турските колони настъпваха и застрашаваха да завземат пътя зад връх Св. Никола, който води към Габрово. След завземането на този път от неприятеля опълченците трябваше или да измрат до един, или решително да си пробият път, за да се избавят от пленение.

Беше 11 август утринта. Този ден като че ли предвещаваше нещо ужасно, нещо страшно за една от воюващите страни, само че не се знаеше за коя от двете страни ще бъде това предвещание. За опълченците и руските войници от 9 август бе престанала доставката на провизии, тъй като турците със своите батареи не пропущаха да мине нищо по пътя от Габрово за Св. Никола, а също така и чешмата, от която си набавяха вода, бе станала недостъпва и за двете неприятелски страни.

Българска военна слава /Национален парк-музей „Шипка-Бузлуджа”, Казанлък/

В такова положение се намираха на 11 август опълченците при защитата на Шипка.За утоляване на жаждата те си служиха с приплескан куршум, когото като туреха в устатата си, докато е хладен, утоляваше за минутка жаждата им, а хляб от три дни не бяха виждали, но пак не се отчайваха, редовно си следваха престрелката и всяка минута очакваха помощ откъм Габрово. Патроните им бяха на свършване. Те си оставаха по няколко патрона за краен случай и престанаха да стрелят…

В това време загърмяха в залп неприятелските топове и гранатите биеха канарите, под които бяха позициите на опълченците, а именно на III и IV дружина. От пукването на гранатите и екът, който се отразяваше от канарите над главите им много момчета оглушаха и останалите живи и до днес недочуват…

Опълченците Димитър Сяров, Димитър Куртев и Манол Георгиев, снимка от 1885 г. /втори, трети и четвърти/ /НБКМ-БИА/

В това време се зачуха залпови гърмежи и викове „ура” откъм Червени бряг. Това бяха стрелците руси, които пристигнаха откъм Габрово, качени по двама-трима на един казашки кон.”

Из спомените на Манол Георгиев, опълченец от 4-та опълченска дружина

Радил Велчев Проданов / Радомир Василев/.

Роден в село Ичера, Сливенско. След Априлското въстание от 1876 г., поради „убийства, грабежи и зверства" в българско, заминава за Тулча, след това за Галац. Включва се в българските доброволчески батальони в сръбско-турската война 1876 г. След войната отново се завръща във Влашко, а през пролетта на 1877 г. се записва в редовете на Българското опълчение. Зачислен в 1-ва дружина, 2-ра рота и взема участие в боевете при Стара Загора и Шипка. Там е тежко ранен, настанен в полевата болница в с. Горни Дъбник. Лечението му продължава в Русия, в Киевска губерния, в селището Малое Смеле, където получава грижи в дома на граф Бобрински.

След лятото на 1878 г. остава една година в Русия, след което се завръща в родното си село Ичера и до края на живота си работи като обущар.

„…Руският цар проводи един генерал и офицери да командват българските войски. Тогава аз отидох да послужа на нашето Отечество. На 19 йуний 1877 г. преминахме през Дунава. Благополучно стигнахме до Ески Заара /Стара Загора/. На 17 йули имахме сражение със значителна сила турци, черкези и принудени бяхме да отстъпим на Шипка на Балкана. Там ний добре се укрепихме. На 12 августа турците нападнаха нас. Тогава аз получих една рана много опасна…

Сега трябва да се радвам, защото ни избави Бог от 500 годишния враг, който искаше да ни изтреби от този свят. В България скоро ще бъде княз български!"

Из писмо на опълченеца Радил Велчев до брат му в село Ичера, Сливенско - 24 февруари 1878 г. /ДА-Сливен/

Опълченецът Радил Велчев от село Ичера /крайният вдясно/, /Държавен архив – Сливен/

Боят при Шейновския укрепен лагер. Худ. А. Кившенко

Христо Векилов е с деятелно присъствие в най-важните прояви на националното ни развитие в края на XIX век – Руско-турската освободителна война 1877-1878 г., Съединението на Княжество България и Източна Румелия през 1885 г., изграждането на местни органи на управление. Той живее далеч от родния си град Габрово – в Ямбол и Сливен, където работи след Освобождението.

През пролетта на 1877 г. 21-годишният младеж е зачислен във втора рота на 3-та опълченска дружина с командир подполковник Павел П. Калитин. Дружината се отличава с храбростта си в боя при Стара Загора на 19 юли 1877 г. Тя започва контраатаката си от Чадър могила. Първа и втора рота настъпват в първата бойна линия и понасят най-големи загуби. Христо Векилов е ранен в десния крак, изостава от дружината си и впоследствие дори погрешно е регистриран като убит. На 28 юли с.г. постъпва в 10-та дружина, 2-а рота, а на 4 август е определен за попълнение и зачислен отново в 3-та дружина.

Шипка и Шейново бележат понататъшния боен път на Христо Векилов. На 25 юли 1878 г. опълченецът е уволнен от XII Бургаска дружина на Българската земска войска със званието унтерофицер и с военно отличие – Знак за отличие на Военния орден „Св. Георги" IV степен.

Христо Векилов е един от най-активните дейци на съединисткото движение в Източна Румелия. От 1888 г. до 1893 г. е председател на Сливенската окръжна постоянна комисия.

Желъо Хайдутов е опълченец в конната сотня към щаба на Българското опълчение. Роден е през 1853 г. в село Градец. Учи в Цариград и Габрово, а през 1875-1876 г е учител в родното си село. Записва се като доброволец в Сръбско-турската война 1876 г.. На 18 май 1877 г. влиза в състава на Българското опълчение и е зачислен като ефрейтор в конната сотня. За проявена храброст в сраженията при Стара Загора, Шипка и Шейново е награден със Знака на Военния орден „Св. Георги" IV степен. Желъо Хайдутов е уволнен на 7 юни 1878 г.

След Освобождението отново става учител, но във Видин. Известно време е училищен инспектор в тамошното училищно окръжие. По време на Сръбско-българската война 1885г. някогашният опълченец отново защитава националния идеал – като околийски управител в Белоградчик организира отбраната на града от сръбската армия.

Желъо Хайдутов умира в Белоградчик на 30 септември 1933г.

„Шипка - това е заключена врата, през месец август тя издържа на един тежък удар… Шипка прикова 40-хилядната турска армия, отвлече я от другите пунктове на театъра на бойните действия и с това улесни успехите на другите два наши фронта. Накрай тази същата Шипка подготви капитулацията на една втора неприятелска армия, а през януари тя послужи като отворена врата за победоносното шествие на една част от нашата армия към Цариград."

Генерал Ф. Ф. Радецки

„Опълченец от Шипка! Това беше най-високата титла, най-високата награда, която дядо беше получил през дългия си живот. И най-високата титла, която бяха получили неговите другари!"

Б. Божилов.
Завещание на потомците

ЕЛЕНА - ТИЧА - КОТЕЛ

„На 5 януарий 1878 година, по обед, дружините вкупом бяха на път към Котел. Зимата беше ужасна, сняг и лапавица валеше изобилно, а пътищата, развалени и кални, мъчно се изхождаха. Вечерта с големи мъки момчетата, изнурени от студ и мъчния поход, стигнаха в град Елена, където пренощуваха…При село Тича опълченците имаха малка престрелка с башибозуците, но по причина на гористата местност и непроходимите балкански пътища, на башибозуците се удаде да ранят и убият няколко момчета, а особено по шосето, което слязваше до самото село Тича, по което дружините, наредени в строй, слязоха, без да имат заповед да се сражават или пръскат в цел, а вървяха право срещу куршумите на стрелящите отсреща башибозуци."

Из спомените на опълченеца Манол Георгиев от с. Ичера.

Макар и след Одринското примирие, стават поредица тежки сражения: на 21 януари отрядът на командира на 3-та опълченска дружина – майор Чиляев води бой с над 800 башибозуци край село Садово. В този отряд влизат освен 3-та, 1-ва и две роти от 4-та опълченски дружини, хусари и опълченската сотня. На следващия ден, хусарският взвод, заедно с опълченската конна сотня, се сблъскват с остатъците от башибозуците край село Кадър факлии /дн. Везенково/. Без да дочака заповедта на командира Чиляев, в настъпилото объркване, начело на руските и български кавалеристи застава лекарят на 3-та опълченска дружина – д-р Константин Везенков. „Подире ми юнаци" – заповядал той и с яростна атака врагът е обърнат в бягство. Но д-р Везенков е тежко ранен в гърдите, затова опълченците, кръстосали пушки, поставят върху им шинелите си и изнасят от полесражението своя обичан и храбър лекар.

За пръв път в този настъпателен бой Садовският отряд прилага една от новите форми в тактиката през Освободителната война – стрелковата верига.

Георги Вълков.
Българското опълчение, 1983 г.

ОПЪЛЧЕНЦИ, РОДЕНИ И ЖИВЕЛИ В СЛИВЕНСКА ОБЛАСТ

ПЪРВА ДРУЖИНА

1. Амфилохий Михайлов х. Маринов — Сливен
2. Антон Петров — 1-ва,7-ма, 9-та дружини — Сливен
3.Георги /Григорий/ Петров Георгиев — Котел
4. Георги Попов — Сливен
5. Григорий Панов — Сливен
6. Ганчо /Гаврил/ Петков /Пешев/ Бъчваров — Търново
7. Димитър Иванов — Сливен
8. Димитър Стоянов Кукумявков — Градец
9. Димитър Тодоров Сяров — Сливен
10. Добри Антонов — Сливен
11. Дончо Димяновски /Антон Длиновски/ — Котел
12. Желязко Петков — с. Диня, Старозагорско
13. Захари Добрев — Сливен
14. Иван Николов Комитов /Мишката/ — Сливен
15. Иван Николов Шишманов — Сливен
16. Коста Ганчов /Генчев/ — Жребчево
17. Минчо Димитров/Демирев/ Койчев-Комитата — Кортен
18. Никола Господинов Петков — Радецки
19. Радил /Радомир, Радо, Владимир/ Велчев — Ичера
20. Станчо /Стоян/ Енчев — Бял кладенец
21. Симеон Господинов Колев /Табанов/ — Кортен
22. Симеон Минчев Салабашев — Сливен
23.Стефан Горнев — 1-ва дружина, конна сотня — Котел
24. Стефан Жечев /Живков/ — Котел
25. Стефан Димитров — Градец
26. Стоян Георгиев — Любенец

ВТОРА ДРУЖИНА

1. Антон Димитров — Сливен
2. Антон /Андон/ Киров — Сливен
3. Васил Атанасов — Битоля
4. Върбан Ганев Папанчев — Градец
5. Георги /Григорий/ Василев Добрев — Сливен
6. Димитър Трендафилов — 2-ра, 8-ма дружини — Котел
7. Димо Бойчев Сираков /Добри Сираков/ Димитър Бойчев /Сечеков/ — Жеравна
8. Добри Николов /Ников, Нинов/ — Градец
9. Дойчо /Дончо/ Рашков — Копривщица
10. Желязко Събев — Сливен
11. Иван Владев /Владов/ — Котел
12. Иван /Йован/ Недялков/ Неделчев/ Петров — Котел
13. Иван Николаев — Погошит?
14. Иван Петров Катров — Севлиево
15. Коста /Косто/ П. Икономов — Сливен
16. Ламби Кантаров /Константинов/ — Сливен
17. Матей Радославов — Котел
18. Михаил Христов Руфадов /Руфатов/ — Русе
19. Петър Симеонов Стефанов — Котел
20. Стефан Владев — Котел
21. Стефан Иванов — Медвен
22. Стефан Христов — Сливен
23. Тодор Живков — Видин
24. Янко /Яков/ Иванов — Сливен
25. Янко Трифонов Янков — Вевчани,Охридско

ТРЕТА ДРУЖИНА

1.Атанас поп Иванов — 4-та, 10-та, 3-та дружини — Сливен
2. Божил /Димитър/ Илиев Папанчев — 10-та, 3-та дружини — Сливен
3. Васил Николов Пармаков — Градец
4. Георги Иванов — Шумен
5. Георги Илиев Симеонов Мамарец /Гаджал войвода/ — Котел
6. Добри Георгиев Пехливанов — Сливен
7. Захарий Ив.Величков Буюклиев — Сливен
8. Иван Димитров Бояджиев — Градец
9. Мавродин Петков — Шумен
10. Матей Христов Алтънов — Сопот
11. Михаил Пенев Бобев — 3-та,8-ма дружини — Събрано
12. Никола Маринов Гарджев — Сливен
13. Петър Ангелов Неделчев — Красново,Пловдивско
14. Сотир Николов /Николаев/ — Сливен
15. Христо Петков Векилов — 3-та, 10-та дружини — Габрово
16. Щерю /Спиро/ Райков — Охрид
17. Юрдан /Йордан/ Константинов — Сливен

ЧЕТВЪРТА ДРУЖИНА

1. Антон Стоянов Ганчев — Ловеч
2. Васил Иванов — Сливен
3. Васил Иванов Добрев — Крън
4. Васил Драганов Контаров /Комитата/ — Котел
5. Григор Киров — Котел
6. Драган Антонов — Желъо войвода
7. Константин Георгиев — Сливен
8. Коста Иванов — Котел
9. Коста /Константин/ Генчев Матеев — 4-та, 10-та дружини — Сливен
10. Кръстю Цончев Пенков-Роглакът — Котел
11. Манол Георгиев Лазаров — Браила
12. Марин Стефанов Кираджиев — Търново
13. Ненчо /Ненчу, Нело/ Димитров — Сливен
14. Недю Колев /Николов/ — Коломан, Дряновско
15. Николай Василев — 4-та, 7-ма,1-ва дружини — Медвен
16. Николай Воденичаров — Сливен
17. Николай Русинов Бояджиев — Жеравна
18. Николай Седаяновски /Никола Савов Длиновски/ — 4-та, 10-та дружини — Котел
19. Панайот Д. Панов — Сливен
20. Руси Стоянов Зънков — Котел
21. Симеон Николаев — Болград
22. Стефан Христов — Котел
23. Тодор Иванов Мутевски — 1-ва,4-та дружини — Троян
24. Христо Кузманов /Кузмин/ — Филиповци, Трънско
25. Христо /Христофор/ Маринов — Калофер

ПЕТА ДРУЖИНА

1. Адам Живкович Блато,Пиротско
2. Атанас /Танас/ Добрев 8-ма, 5-та дружини Гавраилово
3. Георги Маринов Сливенски Сливен
4. Георги Николов Енев 8-ма, 5-та VIII дружини Ичера
5. Георги Стефанов Захариев Пазарджик
6. Димитър Иванов Колев Сливен
7. Димитър Велчев /Величев/ Котел
8. Добри Русев Градец
9. Кано Велчев /Пенчев/ 8-ма, 5-та дружини Гавраилово
/ Кънчо Пеев Дерменски/
10. Минчо Трошанов Котленски Котел
11. Михаил Иванов Крълев- Комитата Твърдица
/Михаил Атанасов/
12. х.Михаил /Михал/ Димитров Твърдица
13. Начо Желюв Жеравна или Сливен
14. Никола Димитров Калайджиев 8-ма, 5-та дружини Шивачево
15. Никола Райнов Стоянов 5-та, 11-та дружини Жеравна
16. Никола /Николай/ Иванов Цанев Жеравна
17. Николай Георгиев Котел
18.Панайот Люцканов Василев 12-та,10-та, 5-та дружини Сливен
/Петър Стоянов/
19. Петко Георгиев Димитров Прохорово
20. Петър Николов Кантарджиев Сливен
21. Петър Цанов /Цанков / Котел
22. Русан /Русин/ Калчев Чаморджиев Калипетрово, Силистренско
-Комитата
23. Сава Михайлов Сливен
24. Стефан Киров Сливен
25. Стоян Георгиев /Григориев/ Чолаков Сливен
26. Стоян Иванов Нова Загора
27. Стоян Петров Сливен
28. Тодор Манолов Павлов Болград
29. Христо Домков /Дадунов/ 5-та, 11-та дружини Сливен
30. Христо Станов /Стоянов/ 5-та, 11-та дружини Котел

ШЕСТА ДРУЖИНА

1. Велко Дачев Тишев Радево
2 Вълчо /Велчо/ Вълков Котел
3. Георги Тодоров Сливнев Плоещ
/Йордан Т.Влахов/
4. Димитър Анастасов Гърция
5. Димитър Иванов Владев Сливен
6. Димитър Петков Вълков/Вълчанов/ Сливен
7. Добри Костов Костичков Сливен
8. Зиновий Сабович Сливен
9. Йордан Георгиев Ланчев Сливен
10. Никола Лазаров Газибаров Сливен
11. Николай Петров Котел
12.Пеньо /Пеня/ Добрев Медвен
13. Тодор Горов Бушев Сливен

КОННА СОТНЯ

1. Димитър Г. Куртев Казанлък
2. Жельо Димитров Хайдутов Градец
3. Лазар Николаев /Македончето/ Скопие

СЕДМА ДРУЖИНА

1. Божил х.Василев Сливен
2. Георги Георгиев /Юргов/ Събрано
3. Георги Иванов Кацаров Дядово
4. Георги Станчев /Станев/ 7-ма, 8-ма дружини Котел
5. Георги Стоянов Баръмов Съдийско поле
6. Димитър Цветков Нова Загора
7. Димо Данчев Дядово
8. Доню /Дончо/Стоянов Подмолов 7-ма, 1-ва дружини Любенова махала
9. Желю Колев Любенец
10. Иван Николов Комитов Сливен
11. Колю Павлов Игнатов Твърдица
12. Кръстю /Христо/ Иванов Маринов 9-та, 7-ма,9-та дружини Ямбол
13. Кръстьо/Христо/ Събев Спасов 7-ма, 9-та дружини Сливен
14. Момчил Петров Нова Загора
15. Николай Василев Медвен
16. Нойко /Ною/ Добрев 7-ма, 9-та дружини Любенец
17. Пеню /Теню/ Томов Събрано
18. Ради Пенчев Дядово
19. Тоню /Тотю/ Ганчев 7-ма, 9-та дружини Котел
20. Юрдан /Йордан/ Пенчев Дядово

ОСМА ДРУЖИНА

1. Васил Друмев Асеновец
2. Стефан Костов Любенова махала
3. Христо Колев 8-ма, 3-та дружини Кози рог, Габровско

ДЕВЕТА ДРУЖИНА

1. Божил Василев Сливен
2. Цвятко Дучков Душков /Денков/ махала Русевци /днес в Габрово/

ДЕСЕТА ДРУЖИНА

1. Добри Пенев х.Добрев Загорци
2. Иван Георгиев Тошев Стара Загора

ДВАНАДЕСЕТА ДРУЖИНА

1. Божил Драгоев Ичера
2. х.Васил Димитров Жеравна
3. Васил Николов Котел
4. Гаврил Недков Котел
5. Георги Савчов Саввов Котел
6. Давид Иванов Котел или Кюстендил
7. Дейчо /Дончо/ Димитров Сливен
8. Захарий Цончев Котел
10. Михаил Ненов /Недков/ Сливен
11. Никола Андреев Сливен
12. Никола Димитров Котел
13. Николай Георгиев Котел
14. Никола Евчев Котел
15.Петър Евков /Евчев/ Котел
16. Петър Петков Жеравна
17. Рачо /Райчо/ Събев /Савов/ Ичера
18. Руси Димов Градец
19. Савва Жеков Жеравна
20. Симеон Маринов Жеравна

Представеният списък на опълченците от Сливенска област не е окончателен, тъй като проучванията по тази тема продължават. От особено значение за този процес ще бъде съпричастността на наследниците на опълченци, които биха ни помогнали да открием нови имена, неизвестни факти и събития, свързани с техните предци. В този смисъл, нашият професионален повик е да се обърнем с повече взискателност и отговорност към фамилните архиви и родовата си памет!

ОПЪЛЧЕНЦИТЕ НА ШИПКА
11 август 1877

Нека носим йоще срама по челото,
синила от бича, следи от теглото;
нека спомен люти от дни на позор
да висне кат облак в наший кръгозор;
нека ни отрича историйята, века,
нека е трагично името ни; нека
Беласица стара и новий Батак
в миналото наше фърлят своя мрак;
нека да ни сочат с присмехи обидни
счупенте окови и дирите стидни
по врата ни още от хомота стар;
нека таз свобода да ни бъде дар!
Нека. Но ний знаем, че в нашто недавно
свети нещо ново, има нещо славно,
що гордо разтупва нашите гърди
и в нас чувства силни, големи плоди;
защото там нейде навръх планината,
що небето синьо крепи с рамената,
издига се някой див, чутовен връх,
покрит с бели кости и със кървав мъх
на безсмъртен подвиг паметник огромен;
защото в Балкана има един спомен,
има едно име, що вечно живей
и в нашта история кат легенда грей,
едно име ново, голямо антично,
като Термопили славно, безгранично,
що отговор дава и смива срамът,
и на клеветата строшава зъбът.

О, Шипка!

Три деня младите дружини
как прохода бранят. Горските долини
трепетно повтарят на боя ревът.
Пристъпи ужасни! Дванайсетий път
гъсти орди лазят по урвата дива
и тела я стелят, и кръв я залива.
Бури подир бури! Рояк след рояк!
Сюлейман безумний сочи върха пак
и вика: "Търчете! Тамо са раите!"
И ордите тръгват с викове сърдити,
и "Аллах!" гръмовно въздуха разпра.
Върхът отговаря с други вик: ура!
И с нов дъжд куршуми, камъни и дървье;
дружините наши, оплискани с кърви,
пушкат и отблъскват, без сигнал, без ред,
всякой гледа само да бъде напред
и гърди геройски на смърт да изложи,
и един враг повеч мъртъв да положи.
Пушкалата екнат. Турците ревът,
насипи налитат и падат, и мрът; -
Идат като тигри, бягат като овци
и пак се зарвъщат; българи, орловци
кат лъвове тичат по страшний редут,
не сещат ни жега, ни жажда, ни труд.
Щурмът е отчаян, отпорът е лют.
Три дни веч се бият, но помощ не иде,
от никъде взорът надежда не види
и братските орли не фърчат към тях.
Нищо. Те ще паднат, но честно, без страх -
кат шъпа спартанци под сганта на Ксеркса.
Талазите идат; всичките нащрек са!
Последният напън вече е настал.
Тогава Столетов, наший генерал,
ревна гороломно: "Млади опълченци,
венчайте България с лаврови венци!
на вашата сила царят повери
прохода, войната и себе дори!"
При тез думи силни дружините горди
очакват геройски душманските орди
бесни и шумещи! О, геройски час!
Вълните намират канари тогаз,
патроните липсват, но волите траят,
щикът се пречупва - гърдите остаят
и сладката радост до крак да измрът
пред цяла вселена, на тоз славен рът,
с една смърт юнашка и с една победа.
"България цяла сега нази гледа,
тоя връх висок е: тя ще ни съзре,
ако би бегали: да мрем по-добре!"
Няма веч оръжье! Има хекатомба!
Всяко дърво меч е, всякой камък - бомба,
всяко нещо - удар, всяка душа - плам.
Камъне и дървье изчезнаха там.
"Грабвайте телата!" - някой си изкряска
и трупове мъртви фръкнаха завчаска
кат демони черни над черний рояк,
катурят, струпалят като живи пак!
И турците трънпат, друг път не видели
в едно да се бият живи и умрели,
и въздуха цепят със демонский вик.
Боят се обръща на смърт и на щик,
героите наши като скали твърди
желязото срещат с железни си гърди
и фърлят се с песни в свирепата сеч,
като виждат харно, че умират веч...
Но вълни по-нови от орди дивашки
гълтат, потопяват орляка юнашки...
Йоще миг - ще падне заветният хълм.
Изведнъж Радецки пристигна със гръм.
. . . . . .
И днес йощ Балканът, щом буря зафаща,
спомня тоз ден бурен, шуми и препраща
славата му дивна като някой ек
от урва на урва и от век на век!

Иван Вазов

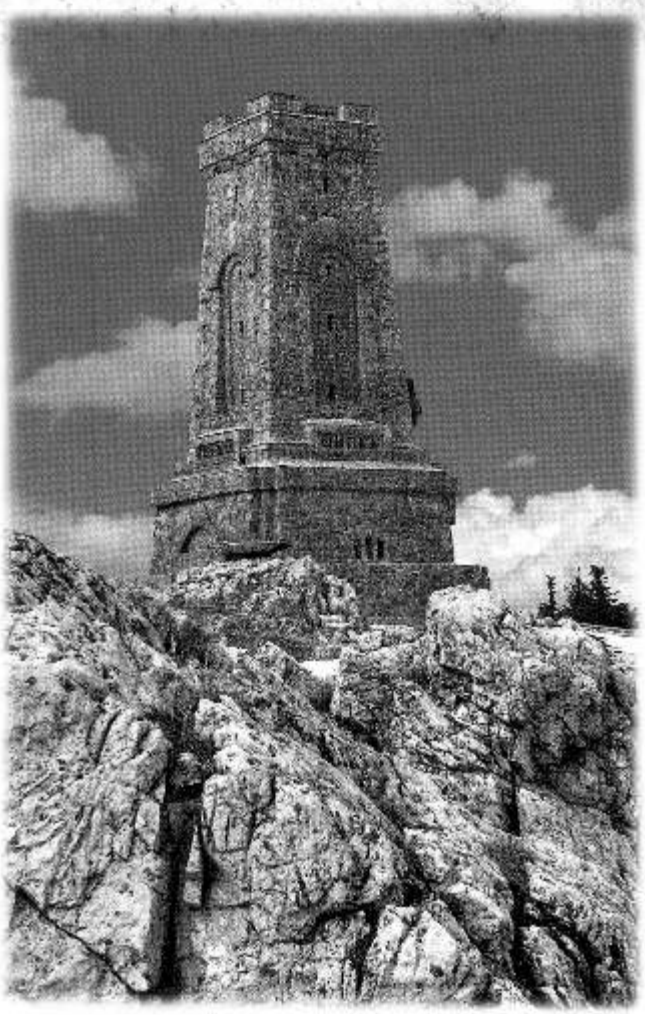

Паметникът на свободата на връх Шипка, открит през 1934 г.

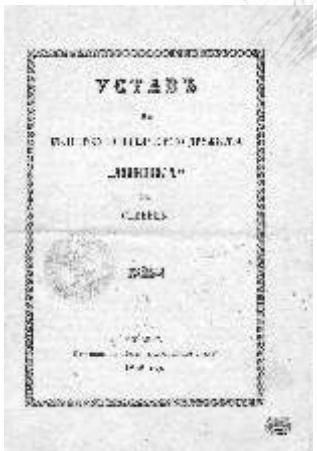

Устав на Сливенското опълченско дружество „Шипка” /Държавен архив – Сливен/

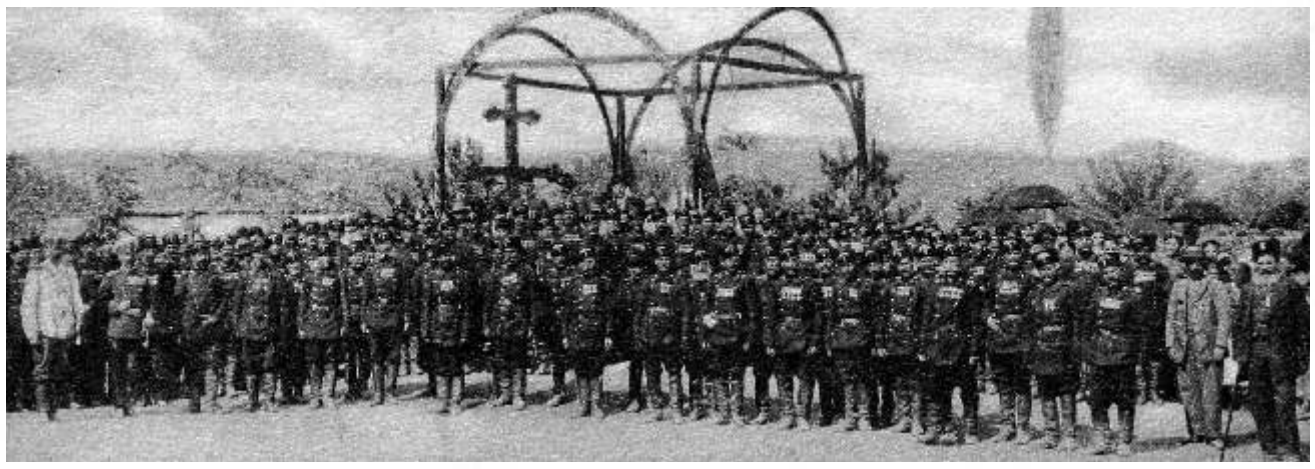

Опълченци от 3-та дружина пред паметника на подполковник Павел Калитин - Стара Загора, 1902 г. /РИМ-Стара Загора/

Опълченци от Сливен 1902 г. Честване на 25-годишния юбилей от Шипченската епопея /РИМ-Сливен/

Съставители: Мария Кирова, Росица Георгиева – *специалисти в отдел „История на България XV-XIX век”*
Регионален исторически музей – Сливен; Ради Радев *– главен експерт в Държавен архив - Сливен;*
Художник: Петър Петров, *РИМ-Сливен;* ***Дизайн: Даниела Мъндева***

Благодарност за съдействието на историците от Национален парк-музей „Шипка-Бузлуджа”- Казанлък; Регионален исторически музей - Стара Загора; Исторически музей - Котел; Исторически музей – Нова Загора! Изказваме нашата признателност и към колегите, работили в десетилетията преди нас по проучване на тази особено значима за националната ни история тема – Ролята на Българското опълчение в Освободителната война 1877-1878 г.!